

Představitel historického neogotismu, jeden z našich největších a zároveň nejkontroverznějších architektů Josef Mocker se narodil 22. listopadu 1835 v Cítolibeč u Loun. Pocházel z rodiny cítolibských sedláků, a protože byl nejstarší z dětí, očekávalo se od něj, že převezme otcovo hospodářství. Již v mládí však projevoval umělecké nadání, ovlivněné navíc osobním setkáním s malířem Vojtěchem Berkou. S umělcem se mladý Josef Mocker seznámil během svého pobytu u strýce v Lovosicích, kde žil od čtrnácti let, aby se zdokonalil v němčině. V roce 1850 začal právě na doporučení malíře Berky studovat reálné gymnázium v Litoměřicích, po jeho absolvování pokračoval na stavovském Polytechnickém ústavu v Praze. Vybral si jednooborové studium stavitelství, které podle tehdejšího zvyku zakončil několika semestry na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Nejprve studoval u profesorů van der Nüll a Augusta Siccarda von Siccardbourg, později u Friedricha Schmidta, který ho ovlivnil nejvíce (celoživotně ho nadchl pro gotiku a tím předurčil jeho životní dráhu architekta a restaurátora). Během svého studia byl Josef Mocker na základě výborných výsledků vyznamenán Hagenmüllerovou cenou.

Na své první místo nastoupil mladý architekt v roce 1863 právě ke svému učiteli, profesoru Schmidtovi. Schmidt působil jako stavitel ve stavební huti podílející se na opravách vídeňského dómu sv. Štěpána a po rok trvající spolupráci svého žáka jmenoval stavbyvedoucím při dostavbě věže katedrály. Zkušenost, kterou tu Mocker získal, byla pro jeho další práci zcela zásadní. Měl nejen potřebnou kvalifikaci, ale i důvěru svého učitele, s nímž se podílel na rekonstrukci jedné z našich nejvýznamnějších památek – hradu Karlštejna. Se svými kolegy tehdy vypracoval čtyři pohledové kresby, které patří spolu se stovkou zaměřovacích skic k nejstarší dokumentaci dlouhodobých oprav hradu.

V roce 1869 se Josef Mocker vrátil do Čech a začal pracovat jako stavební inženýr thunovské stavební kanceláře v Děčíně. Současně působil jako pedagog Vyššího hospodářského a hospodářsko-průmyslového zemského učebního ústavu v Libverdě. Ve službách hraběte Thuna realizoval Mocker přestavbu barokní hrobky pro rodinu Thunů v Děčíně (Chrástu), podílel se na stavbě vily Waldstein v tehdejších lázních sv. Josefa v Horním Žlebu. Přípravoval též návrhy na rekonstrukce kostelů sv. Bartoloměje v Kolíně a sv. Mikuláše v Lounech. Vystavěl nové budovy reálného gymnázia v Litoměřicích a Mladé Boleslavi a podílel se na realizaci řady hospodářských, dnes již zaniklých objektů. V těchto letech sbíral první pracovní zkušenosti a počátkem roku 1872 hrabě Thun mladého architekta a restaurátora přivedl do Prahy. Josef Mocker pracoval ještě na několika zakázkách obytných domů, postupně se však stále více zaměřoval na církevní architekturu. Byl to důsledek nejen jeho osobního založení a vlivu profesora Schmidta, vynikajícího znalce

středověké architektury, ale i změn v postavení církve, jež získala výsadní podíl na státní moci a vedle měst se stala nejčastějším objednavatelem oprav.

V druhé polovině 19. století obnovila činnost na nedokončené katedrále sv. Víta „Jednota pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském“, která po smrti prvního stavitele, architekta Josefa Krannerera, jmenovala vedoucím Josefa Mockera. Ten se po svém příchodu do Prahy v roce 1872, vybavený zkušenostmi z předchozí praxe, ujal vedení prací na dostavbě chrámu. Jeho představa však byla naprosto odlišná od Krannerova plánu, a tak hned v prvním roce svého působení ve svatovítské huti předložil nový precizní návrh, jenž vycházel z původní Parlěřovy stavby. Umělecký odbor Jednoty pro dostavění katedrály nesouhlasil se změnou celkové koncepce a považoval ji za nehospodárnou. Mocker se však své myšlenky nevzdal, v roce 1877 předložil novou verzi a tu již Jednota podpořila a zaslala ke schválení Ústřední památkové komisi do Vídně.

Mocker během více než čtvrtstoletí svého působení v huti pražské katedrály dokončil opravu její gotické části, podílel se na stavbě nového trojlodí, které dovedl pod střechu, a téměř dostavěl hlavní, západní průčelí. Proti plánu svého předchůdce přidal dvojici věží, čímž vtiskl chrámu požadovanou monumentalitu a zbavil ho tak dojmu nehotovosti a roztržitosti. Podařilo se mu změnit středověké torzo ve velkolepý pomník národní tradice a identity. Mockerova dostavba citlivě spojila práci předchozích stavitelů a vnesla do celku katedrály potřebnou jednotu. Ani on se však dostavby katedrály nedožil, nestačil dokončit regotizaci Velké věže, považovanou za nejproblematičtější část jeho plánu. Po smrti Josefa Mockera se prací ujal Kamil Hilbert.

Dostavba katedrály představuje hlavní dílo Josefa Mockera, nemalou měrou se však zasloužil o rekonstrukce a dostavby řady dalších významných historických památek v Praze i mimo hlavní město. V Praze restauroval Prašnou bránu, baziliku sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, chrám sv. Štěpána, kostel sv. Prokopa na Žižkově, Probošství na Pražském hradě, Staronovou synagogu, chrám sv. Petra na Poříčí, Malostranskou mosteckou věž, Staroměstskou mosteckou věž. Mimo Prahu to byl kromě již zmíněného Karlštejna také Křivoklát a Konopiště. Mocker se účastnil i prací na obnově mnoha mimopražských kostelů, např. katedrály sv. Bartoloměje v Plzni, děkanského kostela sv. Mikuláše, biskupa v Jaroměři, kostela sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě, kostela sv. Bartoloměje v Kolíně, chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře.

V roce 1895 byl Mocker pověřen vypracováním návrhu na novogotickou přestavbu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Labem. Přestavbu kostela schválila městská rada již v roce 1884 a stavitelem jmenovala Alwina Köhlera. Ten nejprve odstranil starou střechu, věže a galerie pro věžného, poté zboural schodiště na jižní straně. To však narušilo stabilitu, proto byl požádán Josef Mocker, aby dodatečně doprojektoval základy pro opěrné pilíře. Úpravy kostela pokračovaly až do první poloviny 90. let 19. století, kdy byly na čas zastaveny. Už ve druhé polovině 90. let se o nich opět začalo uvažovat a architekt Mocker byl pověřen vypracováním návrhu nové střechy nad

presbytářem a chrámovou lodí, nové kruchty a západního portálu. Novogotická výstavba tak probíhala podle původního Mockerova návrhu, až na západní portál kostela.

Mocker se stejně jako další významní architekti 19. století zajímal i o návrhy uměleckého řemesla, které mělo dotvářet celkový dojem historizujícího interiéru. Návrhy pro světské interiéry činily pouze zlomek jeho práce, většinou navrhoval a realizoval interiéry kostelů a kaplí, např. oltáře, lavice, bohoslužebné náčiní, vitráže, liturgické textilie. Pro podobu církevních zakázek mělo rozhodující význam Mockerovo působení v Křesťanské akademii v letech 1875–1896, kdy pracoval jako člen jejího uměleckého odboru. Mocker od akademie dostával zakázky, které souvisely především s církevními novostavbami. K nejvýznamnějším patří soubor předmětů pro tzv. Jubilejní dar k padesátému výročí kněžského svěcení kardinála Bedřicha Schwarzenberga v roce 1883. Kromě Křesťanské akademie objednávala Mockerovy návrhy i Jednota pro dostavění chrámu sv. Víta a také různí mecenáši.

Josef Mocker zemřel 16. ledna 1899 v Praze, o jeho lidském osudu je jen velmi málo informací. V roce 1935 ke stému výročí architektova narození vyšla série ostrých článků prof. Zdeňka Wirtha a Mockerova manželka Františka pod jejich tlakem zničila veškerou osobní korespondenci. Z pozůstalosti představující původní studie a plány, cestovní skicáky, akvarely z cest po Itálii a celou obsáhlou knihovnu se dochoval jen zlomek.

Josef Mocker byl mimořádně pracovitý, pilný a mnohostranně zaměřený architekt. Ve své době byl považován za zodpovědného a pečlivého restaurátora, jenž potlačil svou individualitu a byl ohleduplný k dílu předků. Jeho rekonstrukcím vždy předcházela zevrubná průzkum a pečlivé zpracování dokumentace (ke každé stavbě připravoval kolem stovky plánů). Nezájem o svoji osobu, trvající mnoho desetiletí, si vysloužil svým puristickým přístupem k restaurování památek. Purismus se uplatňoval v historizující architektuře a při obnově historických památek v 19. století. Charakterizuje ho přísné lpění na tzv. „čistém slohu“, které se projevovalo odstraňováním veškerých pozdějších úprav. Tyto zásahy často doslova zachránily památky před rozpadem a přeměnou ve zříceninu, ale ve snaze vrátit středověké architektuře její původní slohově čistou podobu ji zbavovaly renesančních a barokních doplňků, a tak podle pozdějších památkářů výrazně poškodily historickou podobu stavby. Vlna kritiky neogotického historismu zesílila kolem roku 1900, Mockerovi bylo vyčítáno, že stavebním zásahem oloupil o historickou autenticitu takové klenoty jako je Karlštejn. Nutno podotknout, že bez stavebních úprav a oprav by se ani Karlštejn ani mnohé další románské a gotické památky nedochovaly. S pozdějším nekritickým, všeobecným odmítáním historické a výtvarné hodnoty Mockerova díla nelze proto jednoznačně souhlasit.

(Zpracovala: Jitka Haincová)